

Den här texten publicerades första gången i Svenska Läkare mot Kärnvapens publikation *En osäker värld* december 2016. Artikeln har även publicerats i vår medlemstidning *Läkare mot Kärnvapen* nummer 145.

YUKIKO DUKE

Hiroshima och Nagasaki 1945

Yukiko Duke är kulturjournalist och översättare av japansk litteratur till svenska. Bland de författare hon har översatt återfinns nobelpristagaren Kenzaburo Oe och Haruki Murakami. Hennes japanska familj är en av många, många som än idag berörs av atombomberna som fälldes över Nagasaki och Hiroshima 1945.

I augusti 1945 var de flesta japaner väl medvetna om att Japan skulle förlora kriget. Krigslyckan hade vänt, ö efter ö i Stilla Havet föll i de allierades händer och fienden ryckte allt närmare Japan. Från januari 1944 hade amerikanerna fällt 157 000 ton brandbomber över Japan, landets 67 största städer låg i ruiner. Bombningarna hade gjort 15 av de 72 miljoner japanerna hemlösa.

Hösten 1945 var japanerna därför väl bekanta med hur amerikanska bombningar gick till: först kom några få spaningsplan, därefter en större grupp B-29:or med brandbomber. Planen dök, släppte sina bomber, och begav sig åter upp på hög höjd. Minsta barn visste hur amerikanernas bombflygplan, B-29:orna, såg ut och vad man skulle göra när luftvärnssirenerna tjöt: det var bara att springa till närmaste skyddsrum.

Vid sjutiden på morgonen den 6 augusti upptäcktes fiendeplan på väg in mot södra Japan. Men när den militära radaroperatören i Hiroshima konstaterade att det bara rörde sig om tre plan på hög höjd, utgick militärledningen ifrån att det var spaningsflyg. Men de tre planen var inga spaningsplan. Klockan 8.15 fälldes världens första atombomb, mitt i morgonrusningen när flest människor var ute på stadens gator.

Någon minut senare upptäckte den statliga radion att den lokala sändaren i Hiroshima inte längre sände. En halvtimme därefter kom märkliga rapporter från lokala småstationer utanför Hiroshima till järnvägsbolagets huvudkontor: allt pekade på att något fruktansvärt hade hänt i staden. Men vad? Krigsministeriet skickade ett plan från Tokyo för att undersöka saken, men när det kom fram tre timmar senare trodde officerarna ombord inte sina ögon. Hiroshima var helt utplånat. Ingen förstod riktigt vad som hade hänt. Det var först när kommunikén från Vita

huset gick ut sexton timmar efter bombningen som japanerna började inse att de hade utsatts för ett helt nytt massförstörelsevapen. De japanska radionyhetererna talade om en ny bomb med fruktansvärd sprängkraft, men det var svårt för människor utanför Hiroshima att förstå vidden av katastrofen.

Min släkt kommer från Nagasaki, där bodde min mormor, släktens matriark, på 1940-talet. Men studier och arbeten hade gjort att mamma och hennes sju syskon hade skingrats över hela landet. I början av augusti 1945 hade min släkt dock börjat samlas i hamnstaden Fukuoka, halvvägs mellan Hiroshima och Nagasaki. Där bodde min mormor, mamma och fyra av mammas syskon med familjer – och fler skulle ansluta. Tanken var enkel, skulle de dö kunde de lika gärna dö tillsammans.

Min äldsta moster var änka och hade ett fiskeri. Det fanns alltid mat och på så vis var mina släktingar privilegierade i ett land där det blev knappare och knappare tillgång på olika matvaror. Huset var stort och därför hade vår släkt av militären beordrats att inackordera några officerare på övervåningen.

Den 7 augusti kom en av dem tillbaka till Fukuoka efter att ha befunnit sig i utkanten av Hiroshima. Han var påtagligt skakad över vad han hade fått se och sade: ”Det där som hände i Hiroshima är inte krigföring, det är folkmord.” Han berättade om en stad som var helt uttraderad, om människor som fått ansiktena intryckta och andra som huden hade lossnat på. När han skulle berätta om den lilla flickan, hon som sprungit naken med mönstret från sin kimono för alltid inbränt på ryggen, brast det för honom: han grät som ett barn.

Livet fortsätter, även i krig. Den 8 augusti reste min mormor tillbaka till släkthuset i Nagasaki för att hämta magasinerade saker. Alla tillresta släktingar och alltfler inackorderade militärer hade gjort att det var ont om täcken.

Kvart i elva på förmiddagen den 9:e augusti stod hon vid invägningen på Nagasaki centralstation. Vid den här tiden fanns det viktbegränsningar på tågen och mormor hade för mycket med sig. Hon höll precis på att uppbåda all sin charm för att försöka övertala järnvägstjänstemannen att släppa igenom henne, när någon plötsligt började skrika: ”B-29:or, B-29:or”.

Mormor hukade sig instinktivt ner vid pelaren hon stod bredvid. Reflexmässigt höll hon händerna för ansiktet och såg plötsligt ett intensivt ljus – så intensivt att hon såg benen i händerna. Sedan hördes ett dån och hon kastades till marken. När hon väl satte sig upp igen, var världen helt förändrad. Stationsbyggnaden hade fått omfattande skador, men inte bara det. De flesta byggnaderna runt stationen var jämnade med marken.

Bombens epicentrum låg en halvmil norrut, i stadsdelen Urakami. Hela den norra delen av Nagasaki var utplånad. De vanligtvis intensivt gröna bergssidorna bakom staden var helt svart- eller brunbrända. Mormor tyckte sig även kunna urskilja att bergen hade ändrat form. Det kom fram blödande och illa brända människor och tog fetvadd ur mormors täcken. Snart stod hon där själv och slet sönder sina täcken och gav de förbipasserande vadd att lägga mot sina sår.

Hon såg helvetet på jorden passera förbi: kvinnan med ryggen täckt av glassplitter, mannen vars halva ansikte var bortbränt, den lille pojken med intryckt ansikte, kvinnan som bar på sitt döda barn. Mormor stod där en god stund innan hon tog vad som vad kvar av täckena och gick söderut i staden, mot den väninnans hus där hon hade magasinerat sina saker.

I Fukuoka satt resten av släkten i ett tillstånd av tilltagande panik. All kommunikation med Nagasaki var bruten och på radionyheter talades det om att Nagasaki bombats, troligtvis med en bomb liknande den som några dagar tidigare orsakat stor förödelse i Hiroshima. Hade mormor lyckats överleva? Var befann hon sig i sådana fall? Min morbror, som var ung student, satte sig på första bästa tåg som gick söderut mot Nagasaki. Tåget stannade en bra bit norr om staden, alla passagerare fick stiga av och gå till fots i någon mil.

Morbror passerade Urakami och bombens epicentrum och fortsatte sedan söderut. Han letade efter mormor på olika tänkbara adresser och hittade henne till slut i väninnans hus. Mormor låg till sängs: hon hade drabbats av lättare symtom av strålsjuka. Men hon var vid liv och skulle leva i ytterligare tjugo år, innan hon dog av den aggressiva leukemi som så många strålskadade fick i Hiroshima och Nagasaki.

Jag fick aldrig träffa min mormor, som dog innan jag föddes. Min morbror lärde jag däremot känna väl. Många, många gånger försökte jag få honom att berätta om hur han hade upplevt dagarna i Nagasaki efter bomben. Han tittade bara lugnt på mig och sade: ”Det finns saker som är så fasansfulla att det inte går att sätta ord på dem.” Men i själva verket hade lidandet bara börjat för dem som överlevde.

Efter den japanska kapitulationen och krigsslutet inleddes sju år av amerikansk ockupation. Under denna period skapades ett undersökningscentrum, ABCC Atomic Bomb Casualty Commission, för att studera atombombens verkningar. Det var en forskningsinstitution och inte en vårdinrättning. Forskarna hade rätt att när som helst ta in människor för undersökningar som ansågs förnedrande. De inkallade japanerna fick klä av sig och undersöktes ingående utan närmare förklaringar. Men någon vård fick de inte. Den fick de söka vid vanliga sjukhus, där läkarna kämpade för att försöka förstå hur de skulle kunna ge de skadade adekvat vård. Många människor fick avstå vård eftersom den blev för dyr för dem. Det skulle dröja ända fram till 1957 innan de atombombsskadade fick fri läkarvård.

Efter kriget hände något märkligt. Människor från andra delar av Japan kände en tacksamhet blandad med dåligt samvete mot Hiroshima- och Nagasakiborna, de människor som sonat Japans krigsskuld i blod. Hur skulle de hantera dem? Och så var det detta med strålningen. Hur var det egentligen med den? Smittade den? Ingen kunde ge svar. Andra japaner var djupt tacksamma emot Hiroshima- och Nagasakiborna, men man ville inte ha med dem att göra.

Än idag lever den här diskrimineringen kvar mot människor bördiga från de två atombombade städerna. Det vet alla vi som har våra rötter där. Man träffar någon och berättar varifrån man kommer – och då finns den alltid där, den där tiondels sekunden av granskning. När den andra tittar på en och tänker: ”Andra- eller tredjegenerationens överlevare?”

Diskrimineringen är dold, men slår hårt. Rädslan för hur strålskador slår i andra och tredje generationen är utbredd. Det spelar ingen roll vad Socialdepartementets experter och forskare säger: japaner har en skeptisk inställning till myndigheter. En arbetsgivare som ska anställa någon och väljer mellan två likvärdiga kandidater från Tokyo och Nagasaki kommer garanterat att välja den från Tokyo. För säkerhets skull. För tänk om den Nagasakifödde utvecklar någon sorts cancer och ställer till det för företaget?

För några år sedan skulle en kollega till mig på det statliga TV-bolaget NHK gifta sig och ville att jag skulle komma från Sverige och vara med på bröllopet. Jag svarade att jag självklart skulle komma och bad henne skicka en inbjudan. Men det kom aldrig någon. När jag frågade en gemensam vän vad som hade hänt, berättade han att föräldrarna till min kollegas fästman hade tvingat honom att göra slut. Min kollega var ju tredje generationens atombombsöverlevare och det kunde ju resultera i missbildade barn.

I sjuttio år har människor i Nagasaki och Hiroshima lidit – kroppsligt och självsligt – av atombomberna som fälldes över deras städer i augusti 1945. Det är allas vårt medmänskliga ansvar att se till att ingen någonsin ska behöva uppleva samma smärta igen.